

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

Факультет іноземної філології

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНОЗЕМНОЇ
ФІЛОЛОГІЇ І ЛІНГВОДИДАКТИКИ**

**Збірник наукових статей здобувачів вищої освіти
факультету іноземної філології
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди**

Випуск 5

Електронне видання

Харків – 2023

Цибух Андрій. Стилiстичнi фiгури сатири в романi Маркуса Ортса „Lehrerzimmer“	226
Чуприна Дiана. Когнiтивне моделювання мультимодальних метафор (на матерiалi Ted Talk Елая Парiзера <i>Beware Online “Filter Bubbles”</i>)	229
Шановалов Иван. Використання символiчних власних iмен у сучаснiй англiйськiй мовi та iх вплив на лiнгвiстичну, соцiальну та культурну спадщину	233
Шебанова Ольвiя. Форми вiдтворення чужого мовлення в романi Маркуса Ортса „Lehrerzimmer“	238
Шендрик Дмитро. Мiжкультурнi складнощi перекладу англiйських сленгових одиниць (на матерiалi україномовного перекладу роману Дж. Селiнджера «Над прiрвою в житi»)	240
Шумакова Ольга. Вправи для розвитку емоцiйного iнтелекту учнiв основної школи пiд час навчання дiалогiчного мовлення	244
Щербаков Юрiй. Ирландiя i англiйська лiтература	247
Щербакова Анна. Лiнгвiстичний вимiр полiтичного дискурсу пiд час українсько-росiйської вiйни	250
Ященок Ангелiна. Специфiка художнього часопростору антиутопiї Олдоса Гакслi «Прекрасний новий свiт»	253

Як можна побачити, у своїх промовах наш президент постійно використовує фігури мови, що дозволяє йому краще впливати на свій електорат та тих, хто цікавиться історією нашої держави за кордоном. Часто в його мові зустрічаються власні назви, які стали символами героїзму українського народу на війні. Проте зараз активного розвитку почали також набувати лінгвополітичні тенденції (вплив англійської мови, націоналізм та етнічна політика, культурна дипломатія), які впливають на політичну картину світу населення.

Література

1. Бутова І. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичних досліджень. *Вісник Львівського університету*. 2009. С. 232-238.
2. Кондратенко Н. В. Українська політична лінгвістика в Україні. *Мовознавство*. 2016. С. 29-36.
3. Набока О. М. Політичний дискурс Джо Байдена та Бориса Джонсона крізь призму лінгвопоетики. *Львівський філологічний часопис*. 2022. С. 146-151.
4. Нагорна Л. Б. *Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики*. Київ: Світогляд, 2005.
5. Офіційна сторінка в Інстаграм В. Зеленського. URL: https://www.instagram.com/zelenskiy_official/ (дата звернення: 15.04.2023).
6. Петренко В. В. Особливості визначення політичної мови. *Політичний менеджмент*. 2007. С. 17–21.
7. Скнар О. М. Політичні практики в картині світу студентської молоді. *Міленіум*. 2014. С. 221-232.
8. Dijk T. A. *Discourse, ideology and context*. URL: <http://www.hum.uva.nl/teun/eda.htm> (дата звернення: 15.04.2023).

СПЕЦИФІКА ХУДОЖНЬОГО ЧАСОПРОСТОРУ АНТИУТОПІЇ ОЛДОСА ГАКСЛІ «ПРЕКРАСНИЙ НОВИЙ СВІТ»

Ангеліна ЯЩЕНОК

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент О. С. Лазарева

У статті розглядаються особливості хронотопу антиутопії англійського письменника Олдоса Гакслі «Прекрасний новий світ». Виокремлено специфічні маркери часопростору для формування політичного, соціального та культурного контекстів твору. Виявлено вплив часопростору на мотивацію та поведінку героїв роману в рамках визначеного хронотопу. Досліджено як організація часопростору в романі відображає своєрідність авторської художньої концепції світу.

Ключові слова: хронотоп, топос, антиутопія, авторська картина світу.

The article considers the peculiarities of the chronotope in the novel «Brave New World» written by the English writer Aldous Huxley. Specific space-time markers for the formation of the political, social and cultural contexts of the work are singled out. The impact of space-time on the motivation and behavior of the characters of the

novel within the defined chronotope is revealed. The ways of how the space-time organization of the novel reflects the originality of the author's artistic concept of the world are explored.

Keywords: *chronotope, topos, dystopia, artistic concept of the world.*

Проблема вивчення часопростору в літературних творах є незмінно актуальною. Дослідження та аналіз художнього часопростору у творах різних жанрів дає уявлення про загальні літературні тенденції різних періодів історії: як вони змінювалися з часом, як вони впливають на розвиток нових літературних форм. В контексті одного твору розуміння особливостей авторського хронотопу формує уявлення про культурний контекст твору, питання, які автор ставить читачеві, а також про своєрідність авторської картини світу та буття.

Англійський письменник Олдос Гакслі – важлива фігура у світовій літературі. Протягом кількох десятиліть його творчість задавала напрямок тенденціям розвитку західної літератури ХХ століття та сприймалася у світовій критиці як індикатор загально-суспільної думки тогочасності.

Творчість Гакслі продовжує викликати науковий інтерес і в сучасному літературознавстві – жанр антиутопії, що набув стрімкого розвитку у ХХ-ХХІ столітті, поєднаний з елементами наукової фантастики, футуризму, соціальної філософії та філософії техніки, привертає увагу численних дослідників сьогодення.

Метою цієї статті є виокремлення та аналіз складових хронотопу антиутопії «Прекрасний новий світ» (Brave New World), дослідження того, яким чином навколишній часопростір визначає психологію персонажів роману, а також як він сприяє формуванню світогляду «нової» людини – людини майбутнього.

Вважаємо наукову розвідку актуальною, оскільки дослідження ідей автора, які транслюються у вимірах художніх часу і простору, сприятимуть глибшому розумінню сутності твору та дозволять ефективно продовжити дискусію щодо того, чи є описаний «новий світ» насправді прекрасним, чи то є авторська інтенція створити псевдогармонію.

Поняття «часопростір» (або «хронотоп») було введено в літературознавство на початку ХХ століття літературознавцем М. Бахтіним. У своїй роботі «Форми часу і хронотопу в романі» він визначив «хронотоп» як «істотний взаємозв'язок часових і просторових відносин, художньо освоєних в літературі» [1, с. 234].

Бахтін також зазначає, що у літературному хронотопі має місце «злиття просторових та тимчасових прикмет в осмисленому та конкретному цілому» [1, с. 235]. Час («хронос») і простір («топос») є не лише структурними елементами організації художнього світу, вони також відображають авторський задум щодо побудови системи образів. Аналіз хронотопу твору допомагає визначити, як соціальний та культурний контекст впливають на мотивацію, сприйняття світу та поведінку героїв.

Хронотоп зазвичай є ключовим інструментом для визначення жанрової специфіки твору. У формуванні антиутопічного світу він відіграє важливу роль. За думкою М. Бахтіна, «хронотопи є організаційними центрами основних подій роману. У хронотопі зав'язуються та розв'язуються сюжетні вузли» [1, с. 235].

Розглянемо специфіку художньої просторової організації типового роману-антиутопії. Антиутопіям притаманна «достовірність» топосу: події розгортаються у реальних державах та містах. На відміну від утопій, «де дія відбувається в вигаданому місці», антиутопія, як правило, «пов'язується з певною (або добре впізнаваною) точкою на карті» [3, с. 246].

У романі «Прекрасний новий світ» О. Гакслі визначає місце дії роману з перших рядків – Лондон, Світова Держава. Таким чином читач одразу розуміє, що події роману відбуватимуться у майбутньому, але яке б це майбутнє не було, воно буде не в абстрактному, вигаданому місці, а у реально існуючому світі.

Часовий контекст твору визначається вже в його назві – фраза «Прекрасний новий світ» є алюзією на п'єсу В. Шекспіра «Буря» (*The Tempest*), цитату з якої використано автором як епіграф: «O wonder! How many goodly creatures are there here! How beauteous mankind is! O *brave new world*, that has such people in't» [5, с. 48]. Цей епіграф, окрім окреслення часових координат твору, виражає скептичне та доволі іронічне ставлення автора до можливості утопічного майбутнього людської цивілізації.

Згодом автор встановлює і більш «точний» час розвитку подій – шістсот тридцять другий рік ери стабільності, ери Форда. Світова Держава веде відлік свого існування від події, що сталася в реальному світі – від року, коли Генрі Форд вперше запровадив конвеєрну технологію в автомобілебудуванні, започаткувавши цим еру масового виробництва в усіх інших галузях. Такий вибір одразу викриває основну цінність «нового» суспільства – матеріалізм: безперервний цикл *виробництва–споживацтва–стабільності*.

Світовій Державі протиставлено світ вигнанців – дикунів, які живуть у резервації, не підпорядковуючись порядкам та устроєм ери Форда. Таким чином, топос роману являє собою протиставлення двох світів: цивілізованого технократичного світу та світу дикунів. Для першого характерні високий рівень розвитку науки і техніки, скасування інститутів шлюбу та сім'ї, поява людей на світ у спеціальних інкубаторах, гіпнотичне програмування свідомості людей, науково обґрунтована кастовість. Світу дикунів притаманне збереження анахронічних традицій, вони зберігають свої «огидні навички і звичаї», мають певні забобони: християнство, тотемізм, культ предків. Характерною ознакою дикунів є також той факт, що вони розмовляють на вимерлих мовах – «зуні», «атапаська».

Традиційно для героїв більшості антиутопій категорія часу є складною триєдністю тимчасового континууму – Минулого, Сьогоднішнього, Майбутнього [2, с. 29]. Минуле зазвичай представляється урядом тоталітарної держави (місця дії) як страшні попередні події, під впливом яких було сформоване суспільство Сьогоднішнього. Майбутнє являє собою гіпотетичну перспективу або прогнозований наслідок негативного розвитку подій (зазвичай висувається героями-

протестувальниками проти чинного режиму). Однак, «Прекрасний новий світ» характеризується саме відсутністю часової перспективи.

Для жителів «нового» світу ніщо не вказує на плив часу. Науково-технічний прогрес є «загрозою для стабільності», а тому він свідомо зупинений – таким чином суспільство постійно існує в незмінних умовах. Самі люди теж залишаються незмінними протягом усього свого життя: у шістдесятирічному віці вони мають «сили й уподобання такі самі, як і в сімнадцять». До згадок про минуле члени «стабільного» суспільства ставляться з осудом – ці упередження їм гіпнопедично прищеплюють змалечку.

Важливою особливістю роману є також відсутність власного імені у людини, яке б пов'язувало її діяльність із історією, культурою, політикою, мистецтвом, науковою діяльністю. На два мільярди населення планети було всього десять тисяч прізвищ. Імена жителів «нового» світу в більшості випадків позбавлені унікальності та індивідуальності, що показує дегуманізуючий вплив Світової Держави та підкреслює рівнозначність та взаємозамінність людей у цьому суворо регульованому суспільстві. Таким чином, історія культури в художньому часопросторі роману знищується як в діахронічному, так і в синхронічному аспектах, оскільки немає сучасності та нівелюються майбутні перспективи розвитку.

Світогляди вихідців з двох полярно різних топосів «Прекрасного нового світу» зіставляються під час бесіди Мустафи Монда – одного з Головних Контролерів Світової Держави, та Джона – дикуна з резервації.

Мустафа Мوند втілює ідеологію Світової Держави. Він вірить у збереження стабільності, контролю та псевдощастя через знищення індивідуальності, емоцій та особистої свободи. Мوند захищає необхідність кастової системи, навмисне гальмування науково-технічного прогресу, та усунення мистецтва, релігії й інших елементів, які можуть порушити соціальний порядок. Його світогляд сформований утилітарною перспективою, яка віддає перевагу суспільній гармонії над індивідуальністю та прагненням до «високих» цінностей.

З іншого боку, Джон, або просто «Дикун», репрезентує більш традиційний і гуманістичний світогляд, близький читачеві. Джон виріс поза межами Всесвітньої держави в резервації, і тому він вміє відчувати складні емоції та має сильний зв'язок з духовними та моральними цінностями. На нього глибоко вплинули твори Шекспіра, і він бачить важливість страждання, пристрасті та індивідуальності як основних аспектів людського досвіду. Джон ставить під сумнів ціну контрольованого суспільства, наголошуючи на відсутності справжнього кохання, особистого життєвого досвіду та індивідуальної автономії.

Зіткнення між світоглядами Мустафи Монда та Джона Дикун представляє конфлікт між конформізмом та індивідуальністю, соціальною стабільністю та особистою свободою, а також між придушенням людської природи та прийняттям її складнощів. Мустафа Мوند захищає ідею передбачуваного та контрольованого суспільства, тоді як Джон Дикун кидає виклик жертвуванню

індивідуальністю та людськими емоціями заради стабільності. Мустафа Монд не просто належить соціуму, він – його слуга. Дикун-бунтар, який намагається змінити буття, але не витримує тиску суспільства. Через їхні дебати автор досліджує філософські та моральні наслідки антиутопічного суспільства «Прекрасного нового світу».

Дикун Джон – не єдиний нонконформіст, представлений у романі. Берnard Маркс, лондонець, ставить під сумнів репресивну політику світової держави лише тому, що вона не дає змоги йому особисто бути повноцінним членом суспільства. Берnard має незвичайну для представника своєї касты зовнішність – його зріст був загальмований на ембріональній стадії, тому його статура більше нагадує гамму, ніж альфу. У Берnardі одночасно борються бажання бути прийнятим та небажання вписуватися в суспільство – він навіть знаходить певний ступінь задоволення в тому, щоб бути іншим, однак, це скоріше є способом боротьби з його комплексом неповноцінності. Берnard не має наміру змінити буття та соціальний устрій; він до останнього намагається грати роль повноцінного, функціонального члена суспільства, і дуже засмучується, коли його засилають на острів інакодумців.

Ще одним представником нонконформізму є Гельмгольц Вотсон – але його «інаковість» проявляється в інший спосіб. Гельмгольц – альфа-плюс, який має певний інтелект. Через це він відчуває себе придушеним поверхневим характером суспільства, в якому він живе. Вотсон прагне чогось більш значущого та автентичного, жадає можливості досліджувати глибші емоції та переживання. В результаті він проявляє себе у творах і поезії, які виражають емоції та ідеї, що суперечать стандартам світової держави. Влада вважає його роботу небезпечною, оскільки вона заохочує індивідуальність та самоаналіз, і Гельмгольца також засилають на острів, але, на відміну від Берnarда, він цьому рад, усвідомлюючи, що відокремлення від обмежень суспільства це не покарання, а привілей.

Однак, надію на порятунок від «прекрасного» світу Гакслі покладає саме на таких людей, як Джон – чистих та незіпсованих, тих, хто радше вибере смерть, аніж стане частиною сформованого світу. Дикун – бунтар-одинак, він непереможний, поки грає за своїми правилами, але як тільки він починає підлаштовуватися, прогинатися під «прекрасний новий світ», на нього чекає загибель.

Таким чином, художня складова роману «Прекрасний новий світ» поєднується із безпосереднім виразом соціально-політичних та певною мірою філософських поглядів автора. Мотив пророцтва майбутнього набуває оригінальної авторської інтерпретації: у своєму творі Гакслі створює унікальну художню картину світу – ідеальне штучне суспільство із його псевдощасливими жителями. Письменник попереджає: людей можна навчити підтримувати тиранію та отримувати задоволення від власного пригноблення, і закликає читача до перегляду та переоцінки своїх особистісних цінностей.

Література

1. Бахтін М.М. Форми часу та хронотопу в романі. Нариси з історичної поетики. Москва: *Художня література*. 1986. С. 234-407.
2. Ратаєва В.І. До питання про розгляд категорії текстового часу та простору у творі жанру антиутопії. *Вісник магістратури*. №2 (17). 2013. С. 29.
3. Тимофєєва А.В. Антиутопія: про витоки та виникнення жанру. *Питання сучасної лінгвістики та літературознавства*. М., 1993. [Вип. 2].С. 245-250.
4. Hucksley, Oldos. *Brave new world*. 2006. 288p.
5. Shakespeare, W. *The Tempest* / W. Shakespeare. Warwickshire : *The Royal Shakespeare Company*, 2007. 47 p.